

ВПЛИВ ФІНАНСУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА РІВЕНЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО- КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Балацький Є.О., д.е.н., проф., професор кафедри фінансів,
Банківської справи та страхування
Сумський державний університет, м. Суми
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
y.balatskyi@uabs.sumdu.edu.ua

Лаврик В.В., аспірант кафедри фінансів,
Банківської справи та страхування
Сумський державний університет, м. Суми
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
lavryk.sumy@gmail.com

Функціонування підприємств житлово-комунального господарства залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників, які здійснюють визначальний вплив на результати та обсяги їх діяльності, рівень платоспроможності і конкурентоспроможності, інвестиційну привабливість та якість послуг, які надають суб'єкти господарювання даної сфери. Проте через недостатній рівень фінансування, несвоєчасний та неповний розрахунок споживачів за надані житлово-комунальні послуги, неефективне та нерациональне використання матеріальних і фінансових ресурсів, застарілу матеріально-технічну базу, недосконалу тарифну політику, відсутність достатнього обсягу інвестиційних ресурсів для здійснення модернізації об'єктів комунальної власності, переважну збитковість діяльності, невдалі трансформаційні перетворення при зміні форм власності підприємств ЖКГ призводять до необхідності постійного державного втручання у житлово-комунальну сферу та проведення її реформування. Проте, питання дослідження фінансового стану підприємств житлово-комунального господарства з позиції ймовірності їх банкрутства залишаються малодослідженими. Дані питання є важливими, адже сприятимуть виявленню кризових ситуацій на конкретному підприємстві та вчасній розробці превентивних заходів реагування, що стало б підґрунтям стабільного функціонування ЖКГ сфери в майбутньому. Метою роботи є дослідження джерел фінансування та аналіз фінансово-економічної безпеки підприємств житлово-комунального господарства в Україні. У результаті дослідження було зроблено висновок, що підприємства житлово-комунального господарства, що отримують значні кошти з місцевих бюджетів, мають можливість вирішення проблемних інвестиційних питань, покращення фінансових результатів діяльності та уникання кризових явищ, а на основі аналізу моделей банкрутства можуть бути створені орієнтири на подальшу діяльність підприємств житлово-комунального господарства.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, місцеві бюджети, банкрутство, моделі банкрутства.

DOI: 10.21272/1817-9215.2018.4-1

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сфера житлово-комунального господарства, в силу об'єктивних причин є всеохоплюючою, і фактично, кожна людина є її споживачем. Належне надання комунальних послуг позначається як на якості життя населення, так і на стратегічному стані країни в цілому. У той же час, кількість проблем, накопичених у цій сфері, величезна, а рішення їх вимагає як скоординованих дій, як з боку державних структур, так і з боку інших учасників ринку, в тому числі споживачів, а також значних фінансових ресурсів.

Модернізація системи житлово-комунального господарства в Україні триває протягом усіх років незалежності. Рішенням більшості проблем, що накопичилися може стати формування конкурентного середовища в сфері надання комунальних послуг. У силу того що послуги на ринку житлово-комунального господарства носять загальний характер, а платежі присутні регулярно в структурі витрат кожного споживача, існує значний потенціал для створення ринкового середовища. У той же час, багато особливостей ведення підприємницької діяльності на даному ринку можуть в значній мірі ускладнити процес модернізації галузі для переходу до ринкових відносин.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Варто наголосити, що питання фінансування підприємств ЖКГ є постійним об'єктом наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів. Так, значну увагу у своїх дослідженнях приділили підприємствам сфери ЖКГ такі науковці як: О. Б. Бабаєвська, В. В. Величко [1], О. М. Гуцалюк [2], А. О. Дубас, Л. А. Новікова [3], О. М. Зерова [5], В. В. Костецький [8], О. Ю. Коцюрба [9], О. В. Нагорна [11], Ю. С. Нехайчук [12], М. М. Забаштанський [4], Ю. Л. Петрушевський [13] та інші.

Відзначаючи значущість праць сучасних дослідників по даній проблематиці, необхідно зазначити, що недостатньо висвітленими, на наш погляд, залишаються питання дослідження ймовірності банкрутства підприємств житлово-комунального господарства в Україні, які сприятимуть виявленню кризових ситуацій на конкретному підприємстві та вчасній розробці превентивних заходів реагування, що стало б підґрунтям стабільного функціонування ЖКГ сфери в майбутньому.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження джерел фінансування та аналіз фінансово-економічної безпеки підприємств житлово-комунального господарства в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Протягом останніх 5 років підприємства житлово-комунального господарства в Україні залишаються збитковими (табл. 1), а співвідношення збиткових підприємств до прибуткових залишається на рівні 1:19. Дебіторська заборгованість пояснює середній термін заборгованості; велику ж частку кредиторської заборгованості складає плата за природний газ (рис. 1).

Таблиця 1 – Показники фінансового стану підприємств ЖКГ у 2013-2017 рр. [7, 10]

Роки	Збитки, млн. грн.	Дебіторська заборгованість, млн. грн.	Кредиторська заборгованість, млн. грн.
2013	5023,0	13623,1	24220,9
2014	3010,0	13877,2	26542,3
2015	4200	15000	24300
2016	7523,8	13300	28000
2017	11859,6	15300	29400

На жаль така тенденція простежується як в цілому по Україні, так і по окремим областям та регіонам. І в цілому тенденція не є позитивною: збитки підприємств швидко ростуть: за 5 років абсолютний приріст склав майже 7 млн. грн., і скоро на одне прибуткове підприємство буде приходиться 20 збиткових.



Рисунок 1 – Співвідношення збитку підприємств ЖКГ до прибутку у 2013-2017 рр. [10]

Найбільший вплив на загальний показник збитковості підприємств житлово-комунального господарства вчинила галузь теплопостачання, водопостачання та водовідведення. Для теплопостачання характерною є аналогічна тенденція як і у

загального показника, тобто найменший збиток зафіксований протягом останніх 5 років у 2014 році – 1 894,70 млн. грн., а також відбулося зменшення збитку у 2017 році в порівнянні з 2016 роком на 962,2 млн. грн., та він становив 3 311,6 млн. грн.

У той же час збитки по водопостачанню та водовідведенню починаючи з 2014 року невинно зростали. З 2005 року вони збільшились у 6 разів та на кінець 2017 року становили 2 022,6 млн. грн.

Найменший вплив на загальний показник збитковості підприємств житлово-комунального господарства вчинила ланка з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, оскільки її частка в структурі всіх галузей становить 2,63 %. Найбільші збитки для неї були зафіксовані у 2015 році та становили 225,9 млн. грн., а найменший у 2012 році – 130,4 млн. грн. Незважаючи на те, що збитки не є настільки значними як у попередніх ланок, негативною є тенденція до їх зростання.

Проводячи аналіз фінансових результатів діяльності підприємств на основі відібраних областей (Сумська, Полтавська, Чернігівська, Житомирська) можна відмітити, що найбільші збитки наявні у Полтавській та Чернігівській областях та досягають максимального від'ємного значення рівного 163,3 млн. грн. у 2015 році (рис. 2).

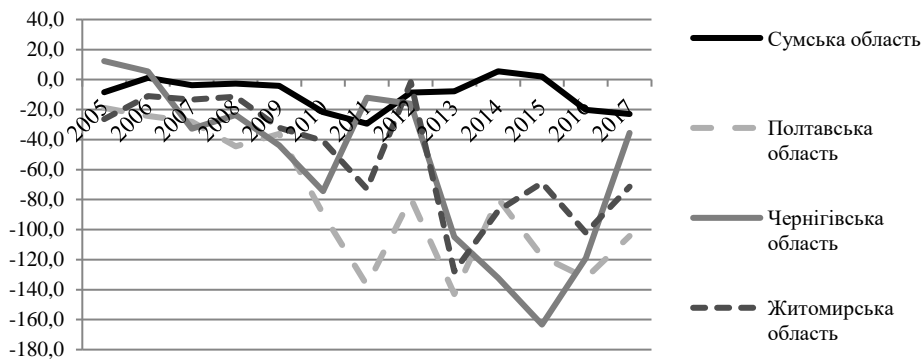


Рисунок 2 – Фінансові результати діяльності підприємств житлово-комунального господарства в розрізі областей за 2005-2017 роки, млн. грн. [10]

У той же час для деяких областей можна помітити, що діяльність підприємств була прибутковою. Якщо аналізувати останні періоди, то найбільш прибутковими виявилися підприємства Сумської області: 2006 рік – 1,2 млн. грн., 2014 рік – 5,5 млн. грн., 2015 рік – 1,9 млн. грн.

Відповідно до постанов Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 року № 848 та від 27.06.2003 року № 976 у січні – грудні 2018 р. з населенням було укладено 74,5 тис. договорів щодо погашення реструктуризованої заборгованості на загальну суму 505,4 млн. грн. Сума внесених платежів, з урахуванням довгострокових договорів, становила 289,7 млн. грн.

Стан житлового фонду в Україні стрімкими темпами погіршується. Технічне забезпечення мереж та споруд знаходиться в критичному стані. Брак коштів, зниження енергоефективності та відсутність оновлення сприяє тому, що зношеність інфраструктури комунального господарства досягла рекордних 80 % і потребує додаткового фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Місцеві бюджетні кошти та платежі населення є основним джерелом фінансування житлово-комунальної сфери. Так, обсяги фінансування підприємств житлово-комунального господарства з місцевих бюджетів становили: м. Суми в 2016р. – 140 млн. грн. (11,7 % видатків міського бюджету), 2017р. – 312 млн. грн. (12,2%), 2018р. – 387 млн. грн. (11,2%); м. Полтава: 2016р. – 319 млн. грн. (17 % видатків міського бюджету), 2017р. – 188 млн. грн. (5,7%), 2018р. – 231 млн. грн. (6,4%); м. Чернігів:

2016р. – 126 млн. грн. (7 % видатків міського бюджету), 2017р. – 169 млн. грн. (5%), 2018р. – 186 млн. грн. (5%); м.Житомир: 2016р. – 64 млн. грн. (3,5 % видатків міського бюджету), 2017р. – 126 млн. грн. (4,4%), 2018р. – 220 млн. грн. (7%).

В житлово-комунальній сфері майже відсутнє інвестування, особливо для ресурсозберігаючих проектів, що створює необхідність запровадження та стимулюванні приватного інвестування, а також пошуку позабюджетних джерел підтримки ЖКГ.

Необхідно приділяти значну увагу розвитку державно-приватного партнерства, адже, на сьогодні, в Україні існують процеси, які призупиняють інвестиції. Недосконалість законодавства, бажання отримати високі прибутки, корумпованість впливають на темпи розвитку партнерства і знижують інвестиційну привабливість житлово-комунальної сфери.

Попре всі складнощі, для ефективного реформування і виокремлення існуючих проблем у даній галузі необхідним є аналіз загрози банкрутства підприємств, що надають житлово-комунальні послуги.

Для дослідження було відібрано 5 підприємств, що функціонують в Сумській та Чернігівській області, а саме:

- Комунальне підприємство «Зеленбуд» Сумської міської ради,;
- Комунальне підприємство Зеленбуд Чернігівської міської ради,;
- Комунальне підприємство електромереж зовнішнього освітлення «Міськвітло» Сумської міської ради,;
- Комунальне підприємство Шляхрембуд Сумської міської ради,;
- Комунальне підприємство «Спеціалізований комбінат» Сумської міської ради.

Таблиця 2 – Моделі банкрутства комунальних підприємств за період 2015-2017 рр.

Показник	Роки		
	2015	2016	2017
КП «Зеленбуд» СМР			
Коефіцієнт Бівера	30,000	6,507	-27,292
Модель Альтмана	2,852	1,448	1,348
Модель Тафлера	54,155	13,435	-51,035
Модель Ліса	0,253	0,114	-0,416
Модель Спрінгейта	-8,780	2,422	-5,720
КП «Зеленбуд» ЧМР			
Коефіцієнт Бівера	0,438	0,158	0,291
Модель Альтмана	1,842	1,689	0,996
Модель Тафлера	1,796	1,280	0,986
Модель Ліса	0,026	0,046	0,033
Модель Спрінгейта	1,070	1,451	0,907
КП «Міськвітло» СМР			
Коефіцієнт Бівера	0,000	0,289	1,051
Модель Альтмана	-0,020	0,501	0,985
Модель Тафлера	0,195	1,551	5,480
Модель Ліса	0,035	0,043	0,097
Модель Спрінгейта	-0,653	0,338	0,869
КП «Шляхрембуд» СМР			
Коефіцієнт Бівера	0,710	0,634	0,708
Модель Альтмана	2,544	1,931	1,704
Модель Тафлера	1,414	1,788	1,586
Модель Ліса	0,031	0,034	0,033
Модель Спрінгейта	1,258	1,014	0,871
КП «Спецкомбінат» СМР			
Коефіцієнт Бівера	0,351	0,439	0,474
Модель Альтмана	0,132	0,148	0,163
Модель Тафлера	3,585	3,089	3,068
Модель Ліса	0,227	0,172	0,163
Модель Спрінгейта	0,248	0,221	0,091

Загалом, сьогоденна економіка пропонує перелік моделей, діагностик та коефіцієнтів за допомогою яких можна оцінити ризик настання банкрутства на підприємстві. Проте, вітчизняні економісти критикують методики зарубіжних спеціалістів, посилаючись на не адаптованість існуючих методик до українського ринку. Але на сьогоднішній момент існують загальноприйняті моделі прогнозування банкрутства підприємств:

– коефіцієнт Бівера, який розраховується на основі рентабельності активів, говорить про те, що КП «Зеленбуд» СМР знаходиться на межі банкрутства, проте інші аналізовані підприємства відносять до підприємств з добрим фінансовим станом. Суттєвим недоліком, за думкою вітчизняних авторів, є те, що модель, на мікро рівні – не враховує наскільки ефективно використовується капітал на підприємстві; на макро рівні – особливості української економіки;

– модель Альтмана, за думкою українських економістів, не може бути сприймана як компетентна при визначенні банкрутства підприємств. Адже, модель сприймає фактор рентабельності як визначний, розглядаючи його у контексті ринкової вартості підприємства. Для українських підприємств, для яких фондовий ринок не є спадковим і цільовим, дана модель має бути скорегована і враховані особливості галузевої належності тієї чи іншої компанії. Проте ця модель суперечить моделі Бівера у контексті розгляду підприємств, відносячи КП «Зеленбуд» ЧМР, КП «Міськвітло» СМР та КП «Спецкомбінат» СМР до ймовірних банкрутів;

– модель Тафлера також є сумнівною для аналізу банкрутства українських підприємств, оскільки брала свій початок і становлення у Великобританії та за інших соціально-економічних умов, а також вона є більш відповідною тільки для тих компаній, що є учасниками фондового ринку. За результатами цієї моделі, кожне з аналізованих підприємств має добрий фінансовий стан;

– модель Спрінгейта, яка будується на 4 коефіцієнтах і має трактування суміжне з моделлю Тафлера, має також певні переваги серед інших моделей – не враховує ринкову капіталізацію підприємства, що є суттєвим для українських підприємств. Віднесло до ймовірних банкрутів тільки одне підприємство – КП «Зеленбуд» СМР.

– модель Ліса, яка за думкою сучасних економістів, може застосовуватися виключно для середніх та великих підприємств, не пристосована до української економіки, оскільки ґрунтувалась на західних темпах розвитку. Можливо через ці особливості ця модель найбільш «критична» до вище аналізованих підприємств, оскільки не враховуючи українську економіку і належність підприємств до галузі, трактувала, КП «Міськвітло» СМР та КП «Спецкомбінат» СМР як ймовірних банкрутів.

ВИСНОВКИ

Умовою досягнення фінансової стабільності та певного рівня сталого розвитку підприємств житлово-комунального господарства є додаткове фінансування даної сфери коштами місцевих бюджетів. Підприємства житлово-комунального господарства, що отримують значні кошти з місцевих бюджетів, мають можливість вирішення проблемних інвестиційних питань, покращення фінансових результатів діяльності та уникання кризових явищ.

На макrorівні необхідно створити таку модель банкрутства, яка б враховувала особливості української економіки, розгалуженості і галузевої специфіки, а також суміжні неекономічні характеристики. Або, принаймні, трактувати існуючі загальноприйняті моделі таким чином, щоб кожне підприємство, в залежності від виду діяльності та форми об'єкта обирали найбільш підходящу.

Кожна з представлених моделей оцінки банкрутства має певні переваги та недоліки. Наприклад, останні три – засновані на показниках рентабельності і ділової активності, які не є гарантом платоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі. Вищепераховані моделі можуть бути використані як орієнтир на

подальшу діяльність підприємства, а також, як фактор упередження можливого банкрутства.

SUMMARY

The functioning of housing and utilities enterprises depends on many external and internal factors that have a decisive influence on the results and volumes of their activity, the level of solvency and competitiveness, the investment attractiveness and the quality of services provided by economic entities in this field. However, due to insufficient level of financing, untimely and incomplete calculation of consumers for provided housing and communal services, inefficient and irrational use of material and financial resources, outdated material and technical base, imperfect tariff policy, lack of sufficient investment resources for communal property, overwhelming unprofitable activity, unsuccessful transformational transformations in changing ownership patterns of utilities lead to the need for State intervention in the housing and communal sector and its reform. However, the question of the study of the financial status of housing and utilities enterprises from the standpoint of their bankruptcy remains poorly understood. These issues are important, as they will help to identify crisis situations in a particular enterprise and timely development of preventive response measures, which would be the basis for stable functioning of housing and communal services in the future. The purpose of the study is to study the sources of financing and to analyze the financial and economic security of housing and communal services enterprises in Ukraine. As a result of the study, it was concluded that housing and communal services enterprises, which receive significant funds from local budgets, have the ability to solve problematic investment issues, improve financial results of operations and avoid crisis phenomena, and based on the analysis of bankruptcy models can be guided for further activity of housing and communal services enterprises.

Keywords: national economy, shadow economy, legalization, state policy, principles, functions.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаєвська О. Б. Сучасні заходи вдосконалення фінансової забезпеченості підприємств житлово-комунального господарства / О. Б. Бабаєвська, В. В. Величко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/article/view/1034/1027>.
2. Гуцалюк О. М. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ / О. М. Гуцалюк, О. Ю. Коцюрба // Бізнес інформ. – 2015. – № 3. – С. 141-149.
3. Дубас А. О. Механізм інвестування підприємств житлово-комунального господарства / А. О. Дубас, Л. А. Новікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 11. – С. 35-38. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_11_11.
4. Забаштанський М. М. Фінансове забезпечення комунальної сфери : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.08 / М. М. Забаштанський. – Ірпінь, 2009. – 20 с.
5. Зерова О. М. Сутність фінансового управління та його особливості в житлово-комунальному господарстві / О. М. Зерова // Економіка будівництва і міського господарства. – 2009. – №4. – С.209-214.
6. Інформація Національного інституту стратегічних досліджень. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/262/>
7. Офіційний сайт Чернігівської міської ради – Режим доступу: <http://chernigiv-rada.gov.ua/document/vikonanya-budzshetu>
8. Офіційний сайт Полтавської міської ради – Режим доступу: http://www.rada-poltava.gov.ua/documents/byudzhet_mista/
9. Офіційний сайт Сумської міської ради – Режим доступу: <https://smr.gov.ua/uk/dokumenti/miskij-byudzhet.html>
10. Офіційний сайт Житомирської міської ради – Режим доступу:
11. <http://zt-rada.gov.ua/pages/c450>
12. Інформація офіційного сайту Державної служби статистики України. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
13. Костецький В. В. Перспективи інвестиційно-інноваційного розвитку житлово-комунального господарства України / В. В. Костецький // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – Вип. 2(53). – С. 82-91.
14. Коцюрба О. Ю. Методичні положення управління фінансовим забезпеченням діяльності підприємств житлово-комунального господарства / О. Ю. Коцюрба // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. Випуск 8. – С. 1007-1012.
15. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/about/>
16. Нагорна О. В. Система фінансового забезпечення підприємств ЖКГ / О. В. Нагорна // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 9. – С. 665-668.
17. Нехайчук Ю. С. Оценка финансового обеспечения предприятий жилищно-коммунального хозяйства в АР Крым и пути его улучшения / Ю. С. Нехайчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://docviewer.yandex.ua/r.xml?sk=ea46dd90a7d81aa48e3661f872a19f5d&url=http%3A%2F%2Fpk.napks.edu.ua%2Flibrary%2Fcompilations_vak%2Fvfb%2F2009%2F4%2Fp_48_51.pdf.
18. Пертушевський Ю. Л. Потоки фінансових ресурсів у сфері житлово-комунального господарства / Ю. Л. Пертушевський // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(3). – С. 59-68. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2012_9%283%29_9.